

УДК 332.146: 330.322 (477)

Скрипник Г.О., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто залучення і освоєння капітальних інвестицій у найбільш інвестиційно-привабливих регіонах України. Аналіз інвестиційної діяльності в обраних регіонах свідчить, що головним джерелом фінансування капітальних інвестицій були і залишаються власні кошти підприємств та організацій. За умови гострої нестачі власних економічних ресурсів, необхідних для відновлення і модернізації виробництва, важливого значення набувають питання залучення і розподілу зовнішніх джерел фінансування.

В роботі запропоновано на регіональному рівні створити Місцеву агенцію прямих іноземних інвестицій, завдяки якій можливий рівномірний розподіл іноземних інвестицій по регіонах України, що сприятиме втіленню інвестиційних проектів.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інвестиційний процес, регіональна агенція, децентралізація ресурсів, інвестиційний портал.

Скрупник Н.

ACTIVATION OF INVESTMENT PROCESSES IN REGIONS UKRAINE

In the article the attraction and development of capital investments in the most investment-attractive regions of Ukraine. Analysis of investment activity in selected regions shows that the main source financing capital investments have been and are own funds of enterprises and organizations. With the acute shortage of own economic resources necessary for the rehabilitation and modernization of production, the importance of the involvement in become the distribution of external funding.

The paper presents the regional level to create a local agency of foreign direct investment, which is possible thanks to the uniform distribution of foreign investments in regions Ukraine to facilitate the implementation of investment projects.

Keywords: foreign direct investment, investment process, regional agency, decentralization of resources, investment portal.

Скрипник Г.А.

АКТИВИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены привлечения и освоения капитальных инвестиций в наиболее инвестиционных привлекательных регионах Украины. Анализ инвестиционной деятельности в избранных регионах показывает, что главным источником финансирования капитальных инвестиций были и остаются собственные средства предприятий и организаций. При острой нехватке собственных экономических ресурсов, необходимых для обновления и модернизации производства, особое значение приобретают вопросы привлечения и распределение внешних источников финансирования.

В работе предложено на региональном уровне создать Местное агентство прямых иностранных инвестиций, благодаря которому возможно равномерное распределение иностранных инвестиций по регионам Украины и содействие воплощению инвестиционных проектов.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, инвестиционный процесс региональное агентство, децентрализация ресурсов, инвестиционный портал.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку економіки України виникла об'єктивна необхідність активізації інвестиційної діяльності, бо саме вона є вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, яка забезпечує

стабільне економічне зростання, приріст соціального ефекту, збалансованість макроструктури тощо.

В той же час суттєві структурно-технологічні зрушення на основі розвитку інноваційного комплексу, ринкової та інформаційно-комунікаційної інфраструктури вимагають потужного фінансового забезпечення. Тому, в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, проблема визначення пріоритетності їх використання є досить актуальною.

Основними чинниками, що гальмують розвиток інвестиційного процесу і відповідно виконання державних програм економічних перетворень на сучасному етапі становлення державності і економіки України, є вкрай обмежені можливості внутрішніх джерел фінансових ресурсів підприємств і держави і стримування іноземних інвесторів від вкладень в економіку країни [1].

Через падіння виробництва, неефективну систему оподаткування з надмірним її тиском на доходи товаровиробника та недосконалу амортизаційну політику впродовж минулих років не зростали необхідні обсяги прибутку підприємств й амортизаційних відрахувань, що мали б стати основними джерелами власних інвестиційних ресурсів підприємств. Не забезпечувала зростання обсягу інвестицій в національну економіку діяльність банківської системи, фондового ринку. Недостатнім для розв'язання проблем залучення фінансових ресурсів було бюджетне фінансування і державне інвестиційне кредитування на пільгових умовах.

Суб'єкти господарської діяльності у країні, на жаль, ще не зацікавлені в нагромадженні ресурсів з подальшим вкладенням їх у виробничу і науково-технічну сфери, оскільки у цих сферах вкладення мали низький рівень прибутковості, і це відбувається завдяки гострому дефіциту у підприємств власних обігових коштів.

Для поліпшення фінансового стану підприємств вищі органи державної влади систематично роблять спроби регулювати інвестиційний процес в Україні, законодавчо сприяти іноземним інвестиціям тощо. Однак, запроваджувані заходи впродовж останніх п'яти років не дали бажаних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження питань інвестування економіки завжди було в центрі уваги економічної науки. Теоретичні і практичні питання щодо сфери іноземного інвестування досліджували закордонні вчені-фінансисти: Шарп У. [2] методи фінансування в умовах обмежень і невизначеності; Гітман Л. і Джонк М. [3], Норкорт Д. [4], Хавранек П. [5] аналіз та оцінка інвестиційних надходжень.

Особливої увагу заслуговують праці сучасних вчених-фінансистів: Бланка І.О. [1], Мертенса О.В. [6], Пересади А. А. [7], в яких досліджувались питання управління інвестиційними процесами в умовах ризику; Кисіля М.І. [8] та Лукінова І.І. [9] – питання інвестиційної політики та привабливості регіонів; Давиденко Н.М. [10] – можливості мобілізації інвестиційних ресурсів на регіональному та місцевому рівнях.

Однак, потребує вирішення проблема залучення іноземних інвестицій в економіку окремих регіонів, з врахуванням їх природних та виробничих особливостей.

Цілі статті. Метою даної публікації є аналіз інвестиційних процесів в сучасних умовах та розробка практичних рекомендацій щодо розподілу прямих іноземних інвестицій за регіонами України.

Для досягнення поставленої мети були виконані наступні задачі:

- проаналізувати інвестиційну діяльність регіонів України;
- дослідити порядок розподілу інвестиційних ресурсів за регіонами;
- виявити сильні та слабкі сторони регіональної політики;
- запропонувати створення Місцевої агенції по залученню прямих іноземних інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічна діяльність окремих господарюючих суб'єктів, регіонів і країни в цілому значною мірою характеризується обсягом і формами здійснюваних інвестицій. Питання залучення інвестицій у нинішній час набуває особливої актуальності. Адже саме наявність інвестицій, їх адекватність потребам розвитку обумовлює соціально-економічну стабільність та рівень розвитку регіонів, їх економічну безпеку.

З метою розвитку регіональної економіки важливо залучати значні суми інвестицій і спрямовувати їх у виробничу сферу (промисловість, сільське господарство, будівництво), використовуючи для заміни застарілого і зношеного обладнання, впровадження нових технологій, розширення діючих і розвитку нових видів виробництва.

Важливим є показник обсягів капітальних інвестицій в регіоні в розрахунку на одну особу, який дає можливість здійснити оцінку стану реального інвестування (рис.1). Саме цей аналіз свідчить про значну диспропорцію інвестиційних процесів серед регіонів України.

Лідерами в Україні за підсумками 2015 року є м. Київ, Київська та Дніпропетровська області. Івано-Франківщина увійшла до групи лідерів, зайнявши четверте місце. Полтавська займає високе шосте місце, Вінниччина – на 10-у, а Запорізька область – на 11-у.

Слід зазначити, що впродовж 2010-2015 рр. в обраних регіонах спостерігалась нерівномірна динаміка освоєння капітальних інвестицій. Так їх обсяги у Запорізькій і Полтавській областях у 2010-2012 рр. були суттєво вищими, ніж у наступних 2013-2015 рр., що свідчить про спад інвестиційних процесів у регіонах.

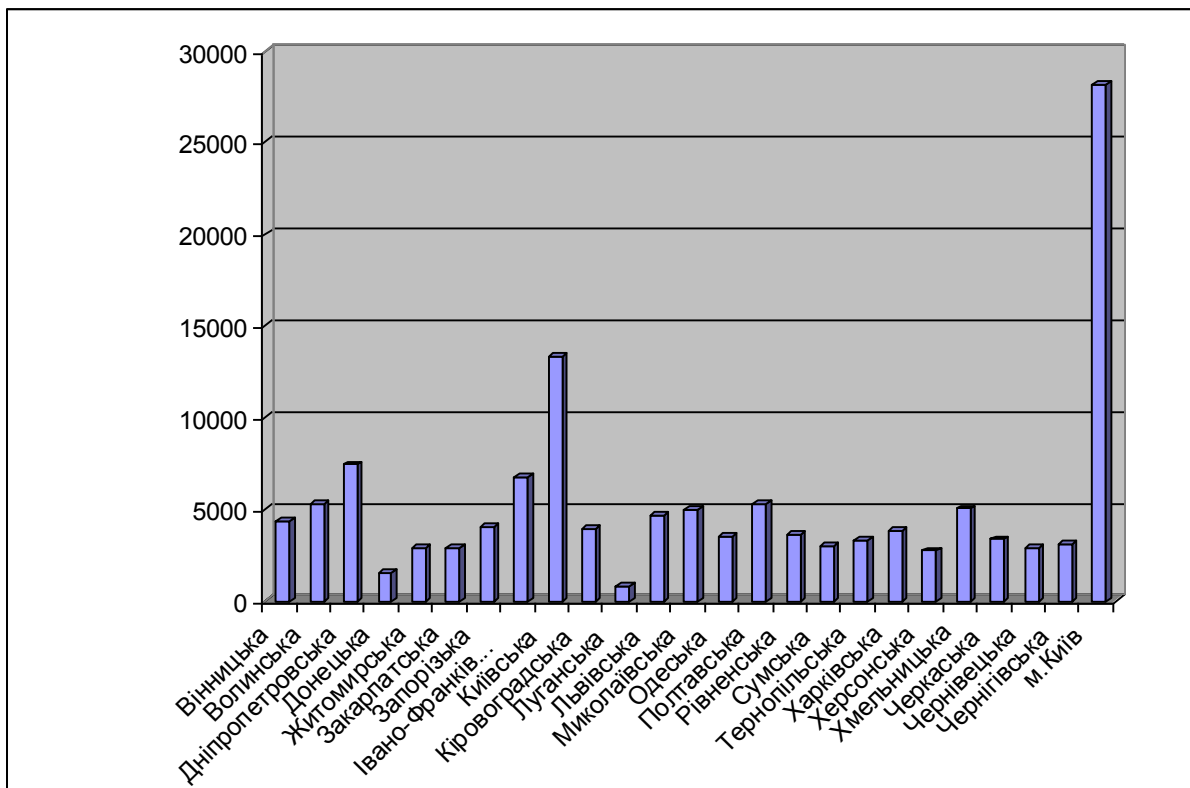

Рис.1. Капітальні інвестиції на одну особу на 01.01.2016 року (тис. грн)

* побудовано за джерелом [11]

Найвищого показника тут було досягнуто у 2010 (Запорізька) та у 2011 (Полтавська) рр. На Вінниччині, попри зменшення у 2012 і 2014 рр., обсяг капітальних інвестицій залишався доволі стабільним та відчутно зріс у 2015 р. В той же час Івано-Франківська область продемонстрував найкращу динаміку зростання капітальних інвестицій у 2014-2015 рр. (рис.2).

Аналіз інвестиційної діяльності в обраних регіонах свідчить, що головним джерелом фінансування капітальних інвестицій були і залишаються власні кошти підприємств та організацій.

Так, у Вінницькій області саме за їх рахунок освоєно 4584,1 млн грн, що становить 65,6% загального обсягу капітальних інвестицій. Другим за обсягом джерелом стали кошти населення на будівництво житла, які сягнули майже 1200,0 млн грн (17,1%), в той час як капітальні інвестиції у житлове будівництво становили 1274,3 млн.грн. [12].

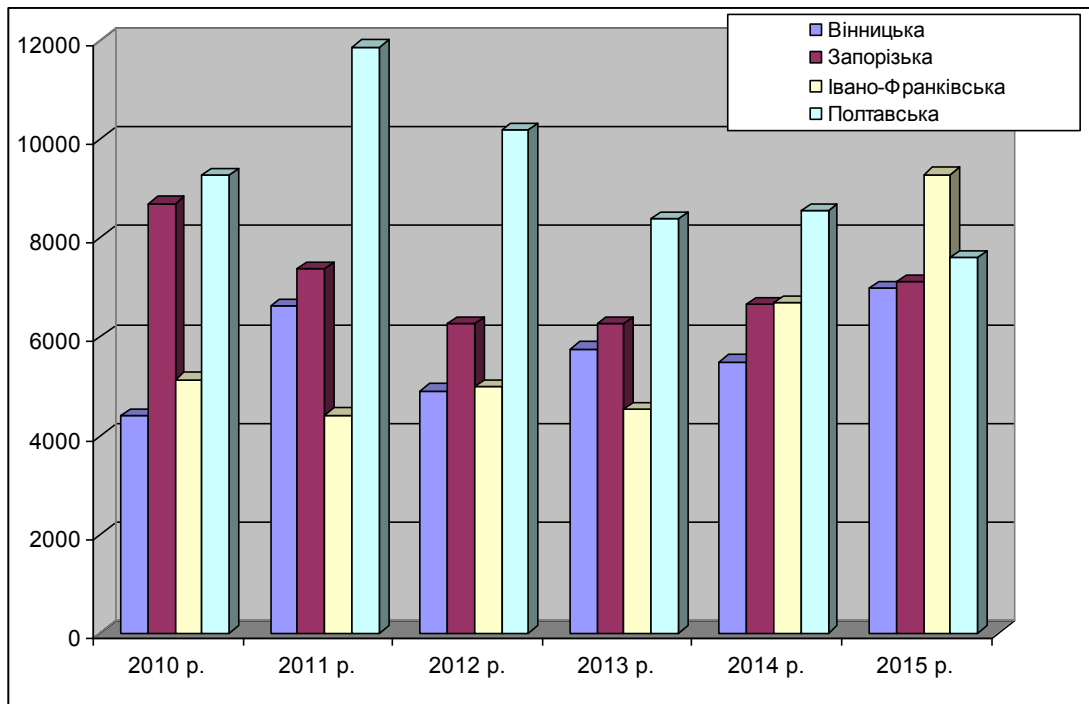

Рис. 2. Капітальні інвестиції в регіонах у 2010-2015 роках (млн грн)

* побудовано за джерелом [12]

У порівнянні з попередніми роками в обсязі капітальних інвестицій значно зріс показник коштів місцевих бюджетів, який перевищив 500 млн грн (7,2%), що, передусім стало можливим завдяки політиці фінансової децентралізації. Як правило, у попередні роки цей показник не перевищував 2-3% обсягу освоєних капітальних інвестицій.

В той же час за рахунок коштів державного бюджету освоєно лише 158,9 млн грн (2,3%), що, з однієї сторони обумовлено перерозподілом фінансових надходжень на користь регіонів, а з іншої пов'язано із складним фінансово-економічним становищем країни і необхідністю збільшувати видатки на забезпечення обороноздатності країни.

Важливим джерелом капітальних вкладень в регіональну економіку є залучені та запозичені кошти. Так, за рахунок кредитів банків та інших фінансових установ в області освоєно 445,1 млн грн (6,4%).

Разом з тим, зовсім незначними у капітальних інвестиціях області є кошти іноземних інвесторів, які склали 11,1 млн грн (0,2%).

Аналіз капітальних інвестицій за видами економічної діяльності показує, що найбільшу частку капітальних інвестицій (32,8% загального обсягу) освоєно промисловими підприємствами. Значний обсяг інвестицій вкладено підприємствами сільського, лісового та рибного господарства (28,1%), будівельними підприємствами (16,8%).

Щодо напрямів освоєння, то найвагомішу частку капітальних інвестицій (99,5% загального обсягу) освоєно у матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди – 44,2% усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 51,4%. У нематеріальні активи вкладено 0,5% загального обсягу капітальних інвестицій. У капітальний ремонт активів У Вінницькій області спрямовано 408,9 млн грн капітальних інвестицій (5,8% від загального обсягу).

Слід також відмітити, що 42,8% загального обсягу інвестицій освоєно в обласному центрі, інші – 57,2% у решти містах і районах області.

Для визначення можливості мобілізації фінансових ресурсів, Н.Давиденко пропонує здійснювати сукупну оцінку рівня основних показників: ліквідності, ділової активності, рентабельності та платоспроможності та визначати стійкість розвитку виробництва [10].

За умови гострої нестачі власних економічних ресурсів, у першу чергу, фінансових, необхідних для відновлення і модернізації виробництва, стабільного економічного розвитку, проведення структурної перебудови, важливого значення набувають питання залучення зовнішніх джерел фінансування.

За даними Держстату у 2015 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3763,7 млн дол США та вилучено 891,3 млн дол США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Зменшення капіталу за рахунок переоцінки, утрат та перекласифікації за цей період становить 5245,8 млн.дол.США (у т. ч. за рахунок курсової різниці – 5024,3 млн. дол.США) [12].

Іноземні інвестиції нерівномірно розподіляються по регіонах України. Найбільш привабливими для іноземних інвестицій були місто Київ, де сконцентровано більше половини всіх залучених прямих іноземних інвестицій (далі ПІІ), а також Київська, Дніпропетровська, Харківська, Донецька (у попередні роки), Львівська, Одеська області.

Слід зазначити, що Полтавська, Запорізька та Івано-Франківська області входять до групи регіонів, які постійно демонстрували позитивну динаміку в залученні ПІІ. Станом на початок 2016 року ці регіони посідають відповідно 8-е, 9-е та 10-е місця за обсягом залучених іноземних інвестицій за весь період незалежності країни. Вінницька область, незважаючи на значний інвестиційний потенціал, залучила значно менше ПІІ, посідаючи 20-у сходинку серед українських регіонів. В той же час за обсягом ПІІ на одну особу за підсумками 2015 року Полтавська та Івано-Франківська області входять до п'ятірки найкращих, Запорізька на 8-у, а Вінницька опинилась на 21-у місці.

Аналіз залучення ПІІ в обрані регіони показує значну нерівномірність та їх велику залежність від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів.

Так, Вінницька область впродовж 2010-2014 рр. стабільно залучала від 24, 7 до 39,4 млн дол США іноземних інвестицій. Для Запорізької області попри помірні показники у 2010 та 2013-2014 рр., найкращого показника було досягнуто у 2012 р. – 179,8 млн дол США ПІІ. Щодо Івано-Франківщини, то за 2011, 2013 та 2014 рр. область залучила більше половини загального обсягу ПІІ в регіон, досягнувши піку у 268 млн дол США (2014). Нарешті Полтавська область усі ці роки демонструвала високі показники залучення ПІІ, а за 2012 р. вони склали рекордними для області – 244,4 млн дол США [11].

Водночас під впливом негативних зовнішніх чинників показники залучення ПІІ у всіх чотирьох регіонах різко зменшилися у 2015 р., натомість відбулося падіння загального обсягу, що було зумовлено, насамперед, курсовою різницею, а також незначним вилученням коштів інвесторами.

Водночас аналіз середньострокових планів реалізації стратегій регіонального розвитку не викликає оптимізму. Головною проблемою є відсутність визначеного фінансового забезпечення реалізації проектів та проведення заходів, передбачених цими планами.

Сподівання на повноцінне використання можливостей Державного фонду регіонального розвитку не справджується на практиці, оскільки у 2016 р. фонд не матиме обсягів фінансування, визначених Бюджетним кодексом України (0,5% замість 1%).

Крім того, практика використання коштів фонду у 2015 р. засвідчила, що основна сума коштів використовується не для фінансування розвитку нових проектів, які передбачені у затверджених на обласному рівні планах реалізації стратегій регіонального розвитку, а на інші, зумовлені нагальністю поточних завдань обласного керівництва.

З урахуванням обмеженості у фінансових ресурсах головне – забезпечити ефективне використання коштів Державного фонду регіонального розвитку, завдяки яким можна надати потужний імпульс для розвитку малого й середнього бізнесу та підтримати проекти зі створення інфраструктурних умов для інвестування в регіоні.

Серед таких проектів, які були підтримані у Вінницькій області є проект «Створення кооперативу для захисту правових і економічних інтересів особистих селянських господарств, а також розширення асортименту молочної продукції для соціальної сфери Томашпільського району». Реалізація зазначеного інвестиційного проекту надасть можливість створити нові робочі місця, відпрацювати механізм захисту правових і економічних інтересів особистих селянських господарств, підвищити заготівельну ціну на молоко, організувати повний ланцюжок молочної галузі в Томашпільському районі, розширити раціон харчування молочними продуктами (з 1 до 3 видів) в соціальних установах району.

Слід зазначити, що за останні роки Україна покращила свої позиції у деяких міжнародних рейтингах. Так у рейтингу легкості ведення бізнесу, що його укладає Світовий банк, Україна посіла у 2015 р. 83 місце і покращила свої позиції на 4 пункти порівнянні з попереднім роком. Водночас серед чинників, що визначають привабливість інвестиційного середовища України та її регіонів (політичні, правові, економічні, соціальні, екологічні, геополітичні), високу оцінку сьогодні мають лише соціальні (професійна підготовка та кваліфікація українського персоналу) та доволі вигідне географічне розташування країни.

Досліджувані регіони мають значні потенційні можливості для розвитку і зростання. Це, передусім, природний, економічний, виробничий, науково-технічний та людський потенціал.

Однак, у зв'язку з тим, що можливості інвестування в нинішніх умовах є доволі обмеженими, а конкуренція за інвестиційні ресурси є надзвичайно високою і на національному, і на глобальному рівнях, місцева політика повинна бути спрямована на створення сприятливого інвестиційного клімату в регіонах та базуватися на їх перевагах. Адже тільки правильно використаний інвестиційний потенціал може бути фактором подальшого розвитку і зростання. Інакше кажучи, цей потенціал має забезпечувати можливість вкладення капіталу з метою наступного його збільшення, сприяти створенню, становленню і розвитку нових економічних суб'єктів, підтримку і збереження існуючого бізнесу. Лише ефективне використання наявного потенціалу та

вміле залучення всіх можливих джерел інвестування може гарантувати динамічний соціально-економічний розвиток регіону, забезпечити збереження довкілля та дотримання екологічної рівноваги.

При цьому, максимальнo використовуючи свої сильні сторони й переваги, на регіональному рівні потрібно постійно працювати над підвищенням інвестиційної привабливості, поліпшенням інвестиційного клімату та зниженням ризиків для інвесторів.

Головною слабкою стороною на регіональному рівні є відсутність чіткої політики стосовно інвестицій та прямих іноземних інвестицій, зокрема. Окремі регіони мають стратегії розвитку, проте вони не мають чіткого уявлення про роль, яка повинна належати в цих стратегіях інвестиціям, зокрема прямих іноземних інвестицій. Незважаючи на те, що місцева влада хоче залучати інвестиції в певні пріоритетні галузі, вона не має чіткої стратегії для того, щоб направити прямих іноземних інвестицій в ці галузі. Крім того, необхідно чітко ідентифікувати найважливіші проекти, які необхідно реалізувати та визначити можливі джерела їх фінансування, а також пріоритетні сфери та галузі економіки, в які можуть бути залучені прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Активне сприяння прямих іноземних інвестицій поки що не стало одним із ключових питань їхньої діяльності через невисоку інституційну спроможність, відсутність реальної підтримки та чіткої координації з боку центральних органів виконавчої влади, а також несформованість стратегічних підходів до інвестиційної діяльності.

Виходячи з вищевикладеного, вважаю про необхідність створення *Місцевої агенції по залученню прямих іноземних інвестицій* або *Агенції регіонального розвитку* з наділенням мандатом щодо ПІІ), регіональні органи влади повинні забезпечити новостворену структуру всіма засобами для успішної діяльності з залучення інвестицій. Окрім чітких повноважень, структурного забезпечення, бачення та стратегії, чітко структурована й добре забезпечена агенція потребує певного мінімуму кваліфікованих кадрів, інструментів, маркетингового бюджету тощо. Вона повинна бути тісно пов'язаною з державним і приватним секторами. Наявність такої агенції може стати вирішальним кроком для залучення іноземних інвестицій у регіоні та сприяння втіленню інвестиційних проектів.

Керівництву областей також слід здійснювати постійний моніторинг за ходом реалізації проектів, передбачених планами реалізації стратегій розвитку регіонів на середньострокову перспективу, ініціювати розробку нових проектів відповідно до потреб та тенденцій розвитку регіонів. При цьому було б правильно відстежувати кращі проекти, які стали успішними в інших регіонах (в т. ч. й закордоном) і також, за наявності відповідних потреб, ініціювати їх розробку і впровадження на своїх територіях.

Потрібно також посилити співпрацю між владою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства, зокрема громадськими об'єднаннями підприємців, які за останній період інституційно зміцнились і можуть відіграти позитивну роль в покращенні інвестиційного і підприємницького середовища.

Висновки. Для більш ефективного залучення ПІІ на обласному рівні доречно було б чіткіше визначитися з ключовими галузями економіки, які мають можливості для зростання і реальну перспективу збереження чи виходу на нові ринки. Можливими засобами тут можуть бути стратегія ПІІ в регіон, «стандарти» роботи з інвесторами, які необхідно виробити за участі представників бізнесу та інститутів громадянського суспільства.

На центральному рівні необхідно сформувати системний підхід до розвитку сфери інвестиційної діяльності, який повинен включати:

- вироблення інвестиційної політики на центральному рівні, включаючи стимулювання та реальної державної підтримки інвестиційної діяльності, полегшення доступу до інженерної інфраструктури (енергозабезпечення) тощо;
- розробку стратегії щодо ПІІ та «стандартів» з обслуговування інвесторів;
- створення інституції - агентства як ЦОВВ (при Прем'єр-міністрі України, як це ISPAT у Туреччині) або ж Агенції по залученню ПІІ (типу PAIZ у Польщі) з урахуванням позитивного і негативного досвіду діяльності Invest Ukraine, а також ЦОВВ, які виконували цю функцію;
- організація ефективного маркетингового просування України та її регіонів, для чого насамперед потрібен національний інвестиційний портал, прототипом якого є інтерактивна інвестиційна карта;
- формування баз даних цільових інвесторів, в т. ч. через систему «contact us» на інвестиційному порталі для потенційних інвесторів;
- координація інвестиційної діяльності на центральному й регіональному рівнях;
- формування мережі професійних регіональних інституцій (агенцій) із залучення та супроводу інвесторів;
- розгортання роботи зі створення інвестиційних продуктів та просування інвестиційного потенціалу регіонів.

Отже, завдяки даним підходам можливе ефективне залучення і розподіл прямих іноземних інвестицій на регіональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент: [підручник] / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2003. – 398 с.
2. Шарп У.Ф. Інвестиції / У.Ф. Шарп, Г. Дж. Бэйли; пер. с англ. – М.: Инфра-М, 1997. – 1042 с.
3. Гітман Л. Дж. Джонк М. Д., Основи інвестування: пер. с англ. / Л. Дж. Гітман, М. Д. Джонк. – М.: Дело – 1997. – 1008 с.
4. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений / Пер. с англ. под ред. А.Н. Шохина. – М.: Банки и биржи: ЮНИТИ – 1997.
5. Беренс В., Хавранек П. Руководство по оценке эффективности инвестиций. — М.: Инфра-М, 1995. — 527 с.
6. Мертенс А. В. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории / А. В. Мертенс. – К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. – 415 с.
7. Пересада А.Л. Управління інвестиційним процесом / А.Л. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 472с.
8. Кисіль М. І. Інвестиційна привабливість сільського господарства регіону // Економіка АПК – № 8 (238) – Київ. – 2014. – С. 44 – 51
9. Лукінов І. Інвестиційна політика в стабільному економічному розвитку // Економіка України – 1999. – №10. – С.4 – 9
10. N. Davydenko. Modern paradigm of agrarian units' financial security assessment. - Економічний часопис XXI. – 2015. – №5 – 6. – С. 90 – 93
11. Офіційний сайт Державної служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Звіт «Аналіз стану інвестиційної діяльності Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей та практичні рекомендації щодо поліпшення інвестиційного середовища» - 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Analysis-of-Investment-Preactices_Report_26052016_Last.pdf